

DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/2.2019.1.16.9>

УДК 316.647.5:373

Tereshchenko, K. V.

ASSESSMENT OF EDUCATIONAL STAFF'S TOLERANCE

Tereshchenko, K. V. Assessment of educational staff's tolerance. The paper analyzes the results of survey of educational staff regarding the levels and types of tolerance and psychological support of tolerance formation in educational institutions in conditions of social tension. The instrument used is the author's questionnaire 'Educational Staff's Tolerance'.

We considered the educational organization employees' assessment of the general level of educational staff's tolerance, as well as the levels of tolerance to the internal and external migrants. The study analyses the work conditions and forms that according to employees could contribute to psychological support for tolerance development in educational institutions.

Key words: *tolerance, types of tolerance, survey, psychological support for tolerance development, educational staff, educational organizations.*

Терещенко К.В. Оценка толерантности образовательного персонала. *В статье проанализированы результаты анкетирования педагогов в отношении уровня, видов и психологического обеспечения развития толерантности персонала учебных заведений в условиях социальной напряженности. Использовано авторскую анкету «Толерантность образовательного персонала».*

В ходе исследования рассмотрена оценка респондентами уровня толерантности образовательного персонала в организации в целом, а также уровня толерантности персонала к внутренним и внешним мигрантам. Произведен анализ условий и форм работы, которые, по мнению педагогов, могут способствовать психологическому обеспечению развития толерантности в образовательных организациях.

Ключевые слова: *толерантность, виды толерантности, анкетирование, психологическое обеспечение развития толерантности, образовательный персонал, образовательные организации.*

Introduction. The problem of tolerance to representatives of different social groups is particularly acute in conditions of social instability in Ukraine. Especially it concerns the education area, which undergoes significant transformations because of intense internal and external migration. On one hand, there is a need for the socio-psychological adaptation of significant number of internally displaced persons, both students and educational organization employees. On the other hand, the academic mobility causes the need to create conditions for foreign students' adaptation to the environment of Ukrainian educational institutions. Consequently, one of the urgent problems of educational system is the development of staff's tolerance to representatives of different ethnic, religious and other social groups.

Analysis of recent publications. In socio-psychological sense tolerance means forbearance, impartiality, non-aggression in perception of beliefs and customs of other people [5; 13]. The problem of tolerance of person was discussed by G. Allport [6], G. Bardier [1], L. Orban-Lembrik [7], L. Pochebut [9], G. Soldatova & L. Shajerova [11], A. Skok [13] et al.

Tolerance is considered as a particularly important personal characteristic in conditions of social tension. It should be noted that social tension is a mass mental state of a society or separate groups, which is caused by social maladaptation and is characterized by apathy, depression, aggression, anxiety, hostility, and fear [3; 10].

The role of tolerance of person in the educational process is highlighted by S. Litvinova [4], V. Polyakova [8], O. Ruda [12], L. Vishnevskaya [2] and others. Meanwhile, the problem of educational staff' tolerance formation in conditions of social tension is not studied yet.

The purpose of the paper is to analyze the results of survey of educational staff regarding the levels and types of tolerance and psychological support of tolerance formation in educational institutions in conditions of social tension.

Results and discussion. The instrument used in the research was the author's questionnaire 'Educational Staff's Tolerance'. The questionnaire consists of eight closed questions and information about the organizational-professional and socio-demographic characteristics of respondents. For four questions the respondents can choose more than one answer.

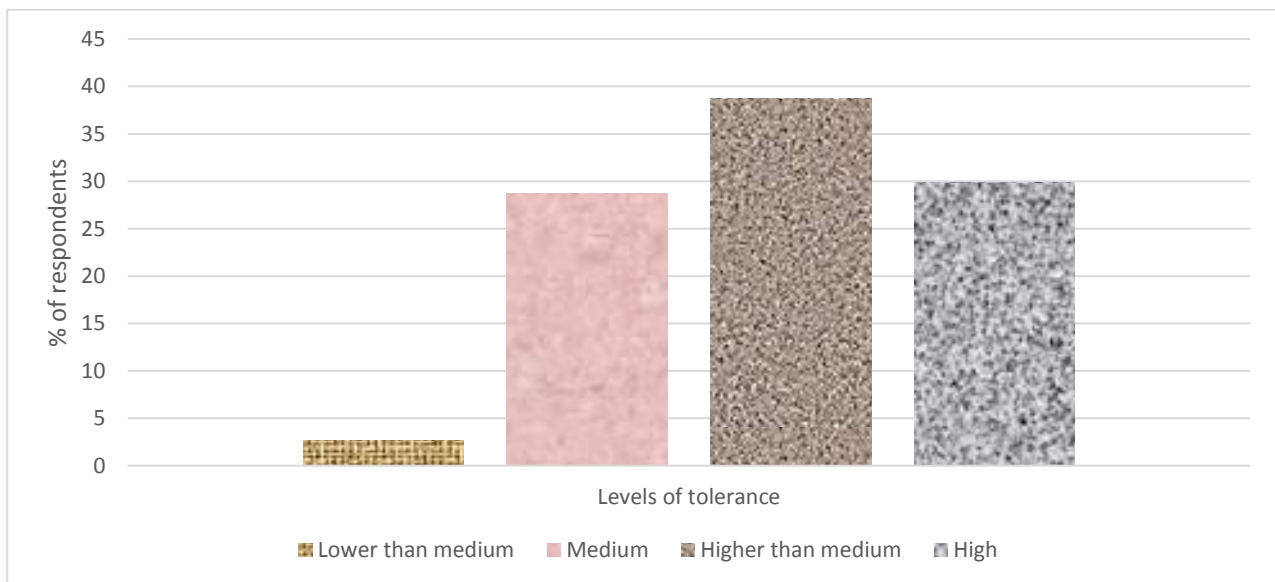
The research was done on 150 employees of secondary educational institutions of central regions of Ukraine. The sample included 11.3% of men and 88.7% of women.

Statistical processing of data was done using SPSS (version 22). Methods of descriptive statistics were used.

The study was conducted in partial fulfilment of the research done by the G.S. Kostiuk Institute of Psychology laboratory of organizational and social psychology of the NAES of Ukraine entitled 'Psychological Technologies of Educational Staff Training for the Development of Organizational Culture in Conditions of Social Tension' (2016-2018, state registration number 0116U004811, supervised by Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Doctor of Psychological Sciences, Professor L. Karamushka).

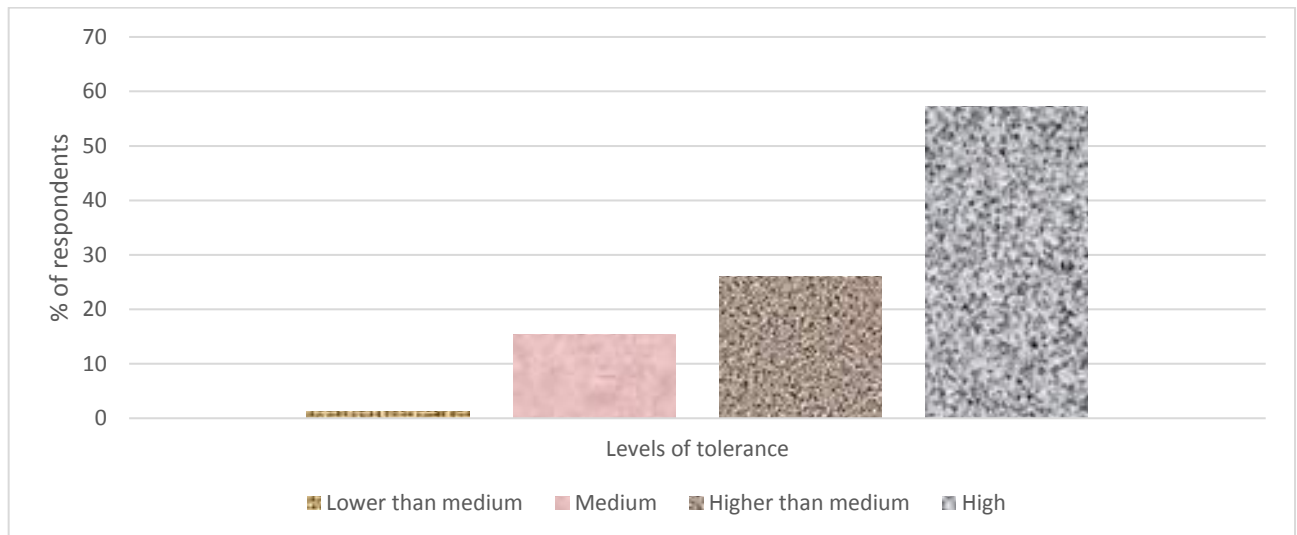
At the first stage of research respondents assessed the general level of educational staff's tolerance in organizations, as well as the levels of tolerance to the internal and external migrants. In particular, more than a third part of respondents (38.7%) consider the general level of staff's tolerance to be higher than medium (Fig. 1). Less respondents (29.9% and 28.7% respectively) consider the levels of tolerance as high or medium. Only 2.7% of teachers believe the level of tolerance is lower than medium and no respondents consider the level of tolerance to be low.

The obtained results partly confirm the results of our previous study of educational staff's tolerance (Tereshchenko, 2014) [14] using G. Bardier questionnaire [1], according to which high and medium levels of teaching staff's tolerance were the most developed for all types tolerance.

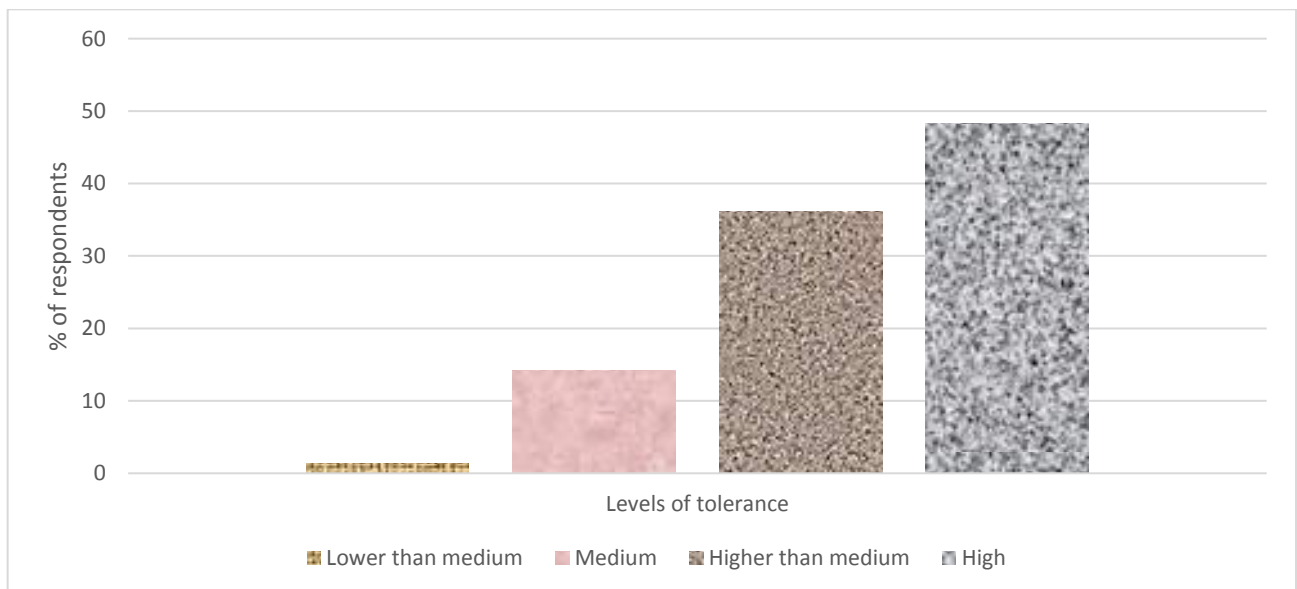
Fig. 1. Levels of staff's tolerance in educational organizations

It has been stated that more than half of respondents (57.3%) consider the level of staff's tolerance to the internal migrants in educational organizations to be high (Fig. 2). Fewer respondents (15.3% and 26.1% respectively) assess the levels of tolerance as medium and higher than medium. Only 1.3% of employees consider the level of tolerance to be lower than medium. Finally, no respondents think the level of staff's tolerance to internal migrants in organizations to be low.

Fig. 2. Tolerance to the internal migrants in educational organizations

It has been found that almost half of respondents (48.3%) assess the level of staff's tolerance to external migrants in educational organizations as high (Fig. 3). Fewer respondents (14.2% and 36.2% respectively) consider the level of tolerance as medium or higher than medium. Only 1.3% of respondents say that the level of tolerance to external migrants is lower than medium. No respondents believe that the level of teaching staff's tolerance to the external migrants in organizations is low. Thus, according to educational organization employees, tolerance to internal migrants in educational organizations is more prominent at a high level than to external ones.

Fig. 3. Tolerance to the external migrants in educational organizations

At the second stage of investigation we examined types of staff's tolerance which seemed to be the most problematic according to educational organization employees.

As it can be seen from Table 1, the most problematic for educational organization employees are types of tolerance, which concerns the interaction of teachers with parents and the interaction between teachers (respectively 36.7% and 36.0% of respondents). More than a quarter of respondents (26.7%) point out that they have problems with tolerance, which concerns the interaction of teachers

with students. Fewer respondents (10.7%) have problems regarding tolerance, which concerns the interaction of teaching staff with education managers. Finally, a very small number of respondents (6.7%) have problems regarding tolerance, related to interaction between members of the management team of the institution.

Table 1

The most problematic types of tolerance in educational organizations according to educational organization employees (%)

Types of tolerance	%
tolerance related to the interaction of teachers with parents	36,7
tolerance related to the interaction between teachers	36,0
tolerance related to the interaction of teachers with students	26,7
tolerance related to the interaction of teaching staff with education managers	10,7
tolerance related to the interaction between members of the management team of the institution	6,7

As it is shown in Table 2, the educational organization employees consider the most important types of tolerance to be developed in the educational organizations, such as tolerance to persons with other political views (38.7% of respondents point out this type of tolerance), tolerance to persons with other social status (26.7% of respondents indicate this type of tolerance), tolerance to representatives of other age groups (25.3% of respondents indicate this type of tolerance). The smallest number of respondents (4.0%) point out the need to develop tolerance for representatives of other ethnic groups, while less than tenth part of respondents (9.3% and 5.3% respectively) think it appropriate to develop intercultural and gender tolerance. The obtained results partly confirm the results of our previous study on educational staff's tolerance using G. Bardier method (Tereshchenko, 2014) [14], where the most undeveloped types of tolerance were found to be the political and socio-economic tolerance.

Table 2

Types of tolerance to be developed in educational organizations according to educational organization employees (%)

Types of tolerance	%
tolerance to persons with other political views	38,7
tolerance to persons with other social status	26,7
tolerance to representatives of other age groups	25,3
tolerance to persons with other material conditions	16,7
tolerance to representatives of other religious groups	11,3
tolerance to representatives of other cultural groups	9,3
tolerance to representatives of other gender groups	5,3
tolerance for representatives of other ethnic groups	4,0

At the next stage of the study the analysis of work conditions that could contribute to psychological support for tolerance development in educational institutions was done. Most of respondents (62.0%) refer to them 'collective discussion and problem solving' (Table 3), more than a quarter of respondents include to them 'identification of problems in organization' and 'a clear problem-solving plan' (28.7% and 26.0% respectively). Less than the tenth part of employees point out the following conditions for tolerance development, such as 'involvement of experts in problem solving' (9.3%), 'creating focus groups for resolving conflict situations' (8.0%) and 'involvement of mediators to resolve the conflict' (5.3%). Thus, most of respondents tend to use the internal resources of organizations, while the minority tends to engage external specialists and create special groups.

Table 3

Work conditions that contribute to psychological support for tolerance development in educational institutions (%)

Work conditions	%
collective discussion and problem solving	62,0
identification of problems in organization	28,7
a clear problem-solving plan	26,0
involvement of experts in problem solving	9,3
creating focus groups for resolving conflict situations	8,0
involvement of mediators to resolve the conflict	5,3

It has been discovered that almost the third part (30.0%) of respondents approve the involvement of psychological service in psychological support of tolerance development in educational organizations (Fig. 4). A quarter of respondents (24.7%) rather approve this involvement, only 9.3% of respondents have difficulty in answering. At the same time, 12.0% of respondents do not approve and 24.7% of respondents rather do not approve the participation of the psychological service in this process. The significant part of respondents who do not support or rather do not support the participation of psychological service can be related to low activity of psychological services in educational organizations.

Fig. 4. The need for engaging the psychological service to psychological support for tolerance development in educational organizations

According to employees, the most preferable forms of work used for the psychological support of tolerance development in educational organizations are ‘social and psychological trainings’ (59.3% of respondents) and ‘individual and group consultations’ (26.7% of respondents) (Table 4). Less than fifth part of respondents indicate such forms as ‘studying the experience of other countries and organizations’ (19.3%), ‘survey of employees’ (12.0%). Less than tenth part of respondents consider the effective forms to be ‘videoconferencing and seminars’ (9.3%), ‘meetings with public activists and

experts' (4.7%), 'training courses' (4.0%), 'meetings with representatives of other social and ethnic groups' (2.7%).

Table 4

The most appropriate forms of work used for the psychological support of tolerance development in educational organizations (%)

Forms	%
social and psychological trainings	59,3
individual and group consultations	26,7
studying the experience of other countries and organizations	19,3
survey of employees	12,0
videoconferences and seminars	9,3
meetings with public activists and experts	4,7
training courses	4,0
meetings with representatives of other social and ethnic groups	2,7

Thus, employees of educational organizations prefer collective and individual forms of work on tolerance development within organizations and are less inclined to involve external experts.

Conclusions

1. Less than the third part of respondents assess the general level of staff's tolerance as high.
2. According to the educational organization employees tolerance to external migrants in educational organizations is not so highly developed as to internal ones.
3. The educational organization employees consider tolerance related to interaction of teachers with parents and interaction between employees to be the most problematic.
4. According to the educational organization employees, first of all it is necessary to develop tolerance to persons with other political views and other social status, as well as tolerance to representatives of other age groups.
5. The majority of respondents tend to engage the organization's internal resources to develop staff tolerance, while the minority tends to engage external specialists and create special groups.
6. More than third part of respondents do not support or rather do not support the involvement of psychological service for psychological support of tolerance development in educational organizations.
7. The respondents consider the socio-psychological training as well as individual and group counseling as the most preferable forms of psychological support of tolerance development in educational organization.

Prospects for further research are the elaboration and implementation of a training program on tolerance development in educational staff.

Список використаних джерел

1. Бардиер Г.Л. Социальная психология толерантности / Г.Л. Бардиер. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2005. – 188 с.
2. Вишневська Л. Особливості формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу / Л. Вишневська // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2012. – Вип. LX. – С. 42–48.
3. Карамушка Л.М. Соціальна напруженість в організації: сутність, підходи до вивчення, основні види / Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2016. – Том I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 45. – С. 3–11.
4. Литвинова С. Толерантність як соціально-педагогічна проблема / С. Литвинова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2010. – Вип. LII. – Ч. I. – С. 176–181.
5. Москаленко В.В. Соціальна психологія : підручник / В.В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.

6. Олпорт Г. Толерантная личность / Г. Олпорт // Национальный психологический журнал. – 2011. – №2(6). – С. 155–159.
7. Орбан-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – №4. – С. 73–85.
8. Полякова В.І. Соціально-психологічні проблеми розвитку гендерної толерантності педагогічних працівників / В.І. Полякова // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2014. – Вип. 40. – С. 156–160.
9. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология : учеб. пособие / Л.Г. Почебут. – СПб. : Питер, 2012. – 336 с.
10. Прилутская О.А. Социальная напряженность: причины возникновения и форма проявления / О.А. Прилутская // Вестник ОГУ : Гуманитарные науки. – 2001. – №4. – С. 40–44.
11. Психодиагностика толерантности личности / под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. – М. : Смысл, 2008. – 172 с.
12. Руда О.Ю. Толерантність у роботі викладача з підлітками / О.Ю. Руда // Вісник НТУУ «КПІ» : Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – Вип. 2. – С. 181–184.
13. Скок А.Г. Стан вивчення змісту та основних компонентів толерантності в психології / А.Г. Скок // Актуальні проблеми психології. Т. 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2005. – Част. 14. – С. 143–147.
14. Терещенко К.В. Толерантність педагогічних працівників в контексті розвитку організаційної культури закладів освіти / К.В. Терещенко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 1(5). – С. 104–110.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Bardier G.L. Social'naja psihologija tolerantnosti / G.L. Bardier. – SPb. : Izd-vo SPbGU, 2005. – 188 s.
2. Vyshnevskaja L. Osoblyvosti formuvannja tolerantnykh vidnosyn studentiv u polikulturnomu seredovyshchi vyshchoho navchalnogo zakladu / L. Vyshnevskaja // Humanizatsiia navchalno-vykhovnogo protsesu. – 2012. – Vyp. LKh. – S. 42–48.
3. Karamushka L.M. Sotsialna napruzhenist v orhanizatsii: sutnist, pidkhody do vyvchennja, osnovni vydy / L.M. Karamushka // Aktualni problemy psykhologii : zb. nauk. prats In-tu psykhologii imeni H.S. Kostiuca NAPN Ukrainy. – 2016. – Tom I : Orhanizatsiina psykhologiiia. Ekonomichna psykhologiiia. Sotsialna psykhologiiia. – Vyp. 45. – С. 3–11.
4. Lytvynova S. Tolerantnist yak sotsialno-pedahohichna problema / S. Lytvynova // Humanizatsiia navchalno-vykhovnogo protsesu. – 2010. – Vyp. LI. – Ch. I. – S. 176–181.
5. Moskalenko V.V. Sotsialna psykhologiiia : pidruchnyk / V.V. Moskalenko. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2008. – 688 s.
6. Olport G. Tolerantnaja lichnost' / G. Olport // Nacional'nyj psihologicheskij zhurnal. – 2011. – №2(6). – S. 155–159.
7. Orban-Lembryk L. Tolerantnist yak osnova adekvatnykh vzaiemyn u polikulturnomu cviti / L. Orban-Lembryk // Sotsialna psykhologiiia. – 2008. – №4. – S. 73–85.
8. Poliakov V.I. Sotsialno-psykhologichni problemy rozvytku gendernoi tolerantnosti pedahohichnykh pratsivnykiv / V.I. Poliakov // Aktualni problemy psykhologii : zb. naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuca NAPN Ukrainy / [red. kol. : S.D. Maksymenko (hol. red.) ta in.]. – T. I : Orhanizatsiina psykhologiiia. Sotsialna psykhologiiia. Ekonomichna psykhologiiia / za red. S.D. Maksymenka, L.M. Karamushky. – K.-Alchevsk : LADO, 2014. – Vyp. 40. – S. 156–160.
9. Pochebut L.G. Kross-kul'turnaja i jetnicheskaja psihologija : ucheb. posobie / L.G. Pochebut. – SPb. : Piter, 2012. – 336 s.
10. Prilutskaja O.A. Social'naja naprjazhennost': prichiny vznikhovenija i forma projavlenija / O.A. Prilutskaja // Vestnik OGU : Gumanitarnye nauki. – 2001. – №4. – S. 40–44.
11. Psihodiagnostika tolerantnosti lichnosti / pod red. G.U. Soldatovoj, L.A. Shajgerovoj. – M. : Smysl, 2008. – 172 s.
12. Ruda O.Iu. Tolerantnist u roboti vykladacha z pidlitkamy / O.Iu. Ruda // Visnyk NTUU «KPI» : Filozofiiia. Psykhologiiia. Pedahohika. – 2010. – Vyp. 2. – S. 181–184.
13. Skok A.H. Stan vyvchennja zmistu ta osnovnykh komponentiv tolerantnosti v psykhologii / A.H. Skok // Aktualni problemy psykhologii. T. 1 : Sotsialna psykhologiiia. Psykhologiiia upravlinnia. Orhanizatsiina psykhologiiia : zb. nauk. prats Instytutu psykhologii im. H.S. Kostiuca APN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka, L.M. Karamushky. – K. : A.S.K., 2005. – Chast. 14. – S. 143–147.
14. Tereshchenko K.V. Tolerantnist pedahohichnykh pratsivnykiv v konteksti rozvytku orhanizatsiinoi kultury zakladiv osvity / K.V. Tereshchenko // Problemy suchasnoi psykhologii : zb. nauk. prats Derzhavnogo vyshchoho navchalnogo zakladu «Zaporizkyi natsionalnyi universytet» ta Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuca NAPN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka, N.F. Shevchenko, M.H. Tkalych. – Zaporizhzhia : ZNU, 2014. – № 1(5). – S. 104–110.

Терещенко К.В. Оцінка толерантності освітнього персоналу. У статті проаналізовано результати анкетування педагогічних працівників стосовно рівня, видів та психологічного забезпечення розвитку толерантності персоналу закладів освіти в умовах соціальної напруженості. Було використано авторську анкету «Толерантність освітнього персоналу».

У ході дослідження було розглянуто оцінку респондентами рівня толерантності освітнього персоналу в організації в цілому, а також рівня толерантності персоналу до внутрішніх та зовнішніх мігрантів. На думку педагогічних працівників, толерантність до внутрішніх мігрантів в освітніх організаціях представлена на більш високому рівні, ніж до зовнішніх мігрантів.

Встановлено, що педагогічні працівники вважають найбільш проблемними видами толерантності в освітніх організаціях толерантність, яка стосується взаємодії педагогів з батьками, а також толерантність, яка стосується взаємодії педагогічних працівників між собою.

На думку працівників освітніх організацій, серед видів толерантності необхідно насамперед розвивати в організації толерантність до осіб з іншими політичними поглядами та до осіб з іншим соціальним статусом, а також толерантність до представників інших вікових груп.

Здійснено аналіз умов та форм роботи які, на думку педагогічних працівників, можуть сприяти психологічному забезпеченню розвитку толерантності в освітніх організаціях. До форм роботи, які можуть бути застосовані для психологічного забезпечення розвитку толерантності в освітній організації, респонденти відносять насамперед соціально-психологічні тренінги й індивідуальні та групові консультації. Зроблено висновок, що працівники освітніх організацій надають перевагу колективним та індивідуальним формам роботи з розвитку толерантності всередині організацій та менше схильні до залучення до цього зовнішніх експертів.

Ключові слова: толерантність, види толерантності, анкетування, психологічне забезпечення розвитку толерантності, освітній персонал, освітні організації.

Information about author

Терещенко Кіра Володимирівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Tereshchenko, Kira V., PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: kteresh75@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1149-2704>

Отримано 23 січня 2019 р.
Рецензовано 25 лютого 2019 р.
Прийнято 18 березня 2019 р.